

УДК 796.071.4 : 394.24 : 796.1

Гальченко Л.В.

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ВИКОРИСТАННЯ РУХЛИВИХ І НАЦІОНАЛЬНИХ ІГОР У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано психолого-педагогічна література та інформація з мереж Інтернету щодо діючих моделей формування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури. Теоретично обґрунтована та розроблена модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності. Розкритий зміст блоків моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності.

Ключові слова: модель, вчитель фізичної культури, професійна діяльність, рухливі і національні ігри.

Постановка проблеми. Модернізація процесу професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури на рівні перетворення цілісного навчального процесу у ВНЗ з використанням методологічних підходів до його побудови і реалізації, значно підвищує реальність вирішення завдань для досягнення якісно нового результату навчання. Процес розвитку сучасного суспільства спрямовує модернізацію освітньої системи на розвиток педагогічної освіти, підвищення якості підготовки педагогічних працівників і передбачає спеціальну підготовку майбутнього педагога. Із таким показником, як якість освіти, тісно пов'язаний результат вчення, який є системостворюючим у побудові моделі фахівця. Т.В. Фендель визначає поняття "модель фахівця" як опис того, на що має бути здатний фахівець, до виконання яких функцій він має бути підготовлений і якими якостями володіти [1, с. 60]. Учений вважає, що чинниками, що детермінують процес професійного становлення фахівців з фізичної культури і спорту, є: рівень мотивації студентів до навчальної діяльності; адекватна оцінка значущості дисциплін у майбутній професійній діяльності; рейтингова система, що дозволяє контролювати процес формування професійних компетенцій студентів [1, с. 63].

Розробка моделі фахівця на основі моделі його діяльності дає можливість розглядати ширше проблеми підготовки майбутніх фахівців фізичного виховання та спорту, оцінити якість роботи різних ланок вищого навчального закладу. На думку В.В. Сорочан, модель фахівця є відображенням обсягу й структури професійних і соціально-психологічних якостей, знань, умінь, що визначають його узагальнену характеристику як особистості суспільства [2, с. 41].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробляючи концептуальні засади моделювання підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності, ми спиралися на розробки вітчизняних науковців, у докторських дисертаціях: О.Ю. Ажиппо, П.Б. Джурицький, Є.А. Захаріна, Р.П. Карпюк, Р.В. Клопов, А.П. Конох, А.В. Сватєв, Л.П. Суценко та в кандидатських дисертаціях В.Б. Базильчук, Р.П. Карпюк, О.К. Корносенко.

Базою для нашого дослідження стали розробки російських фахівців, які розглядають у своїх працях питання, пов'язані з використанням рухливих і національних ігор у професійній діяльності – Т.В. Заячук, О.Л. Жарикова, В.С. Козлова, Ю.А. Мельніков.

При розробленні моделі нами враховувалися напрацювання зарубіжних учених, які розглядали в своїх працях питання, пов'язані з теорією та методикою застосування рухливих і національних ігор у сфері освіти Так, С.Н. Ainsworth – ігри для американської молоді, J.S. Bruner розглядав гру і її роль в розвитку та еволюції, А. Sabral – популярні ігри португальської молоді та дорослих [3]; М. Coleman – використання та застосування ігор в спорті [4]; А. Friedmann – традиційні ігри Бразилії [5].

Метою дослідження було теоретично обґрунтувати та розробити модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності.

Основні завдання дослідження:

1. Провести аналіз психолого-педагогічної літератури щодо діючих моделей формування професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури.
2. Теоретично обґрунтувати та розробити модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності.
3. Розкрити зміст блоків моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності.

Робота виконана відповідно до плану НДР Державного вищого навчального закладу "Запорізький національний університет".

Виклад основного матеріалу. Проведений теоретичний аналіз дозволив на засадах системного підходу розробити модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності, яка складається з цільового, теоретико-методологічного, змістового, технологічного та аналітико-результативного блоків.

Цільовий блок визначається: 1) метою моделі: підготовка майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності; 2) завданнями: – сприяти встановленню цілей, змісту, форм, методів і засобів підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності; активізація накопиченого досвіду студентів щодо використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності; з'ясування ефективності оволодіння студентами знань про організацію та проведення рухливих і національних ігор; формування умінь та навичок використання рухливих і національних ігор у фізкультурно-оздоровчій роботі з учнями.

Теоретико-методологічний блок включає методологічні підходи до здійснення педагогічної діяльності і основних наукових теорій, які є базою нашої практичної роботи. Методологічним орієнтиром дослідження виступає сукупність теоретико-методологічних підходів, що є аксіоматичною базою і науковою платформою дослідження. На цій основі визначаються принципи, методи і дослідницька позиція, створюючи певну гносеологічну цілісність:

– *системний підхід* (В.П. Беспалько, Т.В. Галкіна, В.З. Течієва, А.І. Фролков та ін.) нами виділений у зв'язку з тим, що процес підготовки студентів має пролонгований характер, передбачає поетапне засвоєння умінь реалізації поставлених завдань, а також засвоєння знань і формування умінь в проведенні рухливих і національних ігор.

– *аксіологічний підхід* (І.М. Дичківська, О.Л. Фролова, Н.Є. Щуркова та ін.) сприяє здійсненню професійної діяльності як особово-значущій цінності майбутніх учителів фізичної культури, напрацюванню у них потреби в оволодінні знаннями про цінності професійної діяльності, уміннями зіставляти засвоєні професійні цінності з актуальною системою цінностей і перетворювати наявне ставлення до професійної діяльності в ціннісне;

– *адаптаційний підхід* (Л.В. Антропова, Л.Ф. Батан, В.В. Голубева, Є.Л. Жарікова, Н.А. Заруба, А.М. Савіна та ін.) вимагає для його освоєння розробки принципів систематизації рухливих і національних ігор, на основі яких може і повинен здійснюватися цей попередній етап підготовки до використання їх в педагогічній діяльності. Його основою є триєдність систематизуючих чинників (цільова установка, особливості контингенту і як результуючий момент – організаційно-методичні особливості використання гри), що дає підстави перейти до здійснення педагогічного процесу в парадигмі культури освіти;

– *особистісно-орієнтований підхід* (І.Д. Бех, А.А. Борщевський, Л.С. Виготський, Н.Ш. Фазлеєв, М.Г. Чобітько та ін.) пов'язаний з конструюванням такої освіти, у якій створюються умови, що забезпечують розвиток особи майбутнього учителя фізичної культури;

– *особистісно-діяльнісний підхід* (Г.А. Атанов, Ю.В. Васьков та ін.) орієнтований на становлення професійної позиції суб'єктів освіти в процесі багатообразної професійної діяльності, а також обумовлює використання в навчальному процесі таких форм і методів навчальної діяльності, педагогічних технологій і методик, які забезпечують підготовку компетентного фахівця, що володіє високою кваліфікацією. Особистісно-діяльнісний підхід дозволяє підвищити мотивацію студентів до засвоєння дисципліни "Рухливі і національні ігри з методикою викладання" і забезпечити творче ставлення до вирішення педагогічних завдань в ході занять;

– *контекстний підхід* (Г.Х. Валєєв, А.А. Вербицький, Л.А. Ємельянова та ін.) передбачає побудову педагогічної освіти в контексті реальної педагогічної діяльності, що дозволяє відтворити різні компоненти професійного середовища і пов'язані з ними вимоги до особи педагога.

У 2002 році в США вийшла монографія Е.В. Johnson "Контекстне викладання й учіння". Дослідник зазначає, що "контекстне викладання й учіння залучає студентів у значущу для них діяльність, яка сприяє зв'язку академічного знання з контекстом ситуації реального життя [6, с. 3]". Незважаючи на цю обставину, контекстний підхід до цього часу не використовується в повній мірі та недостатньо досліджений у вітчизняній педагогічній теорії. Його необхідність для професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури обумовлюється єдністю її теоретичної і практичної складової.

– *компетентнісний підхід* (А.А. Вербицький, Г.С. Вялікова, І.І. Драч, І.О. Зимня, А.М. Імашев, А.М. Митяєва, та ін.) визначає формування особистісних і професійних якостей, які забезпечують успішність застосування отриманих знань, умінь і навичок у різних сферах соціальної практики, і детермінує необхідність постійного саморозвитку. Він виступає цілеутворюючим компонентом, що орієнтує систему освіти на підготовку компетентного фахівця як мети і результату навчальної діяльності.

Реалізація зазначених підходів передбачала використання сукупності педагогічних принципів, які знаходяться в основі пропонуваніх педагогічних дій, методи, які використовуються в процесі діяльності,

а також змістовно-пізнавальна складова підготовки студентів до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності.

Науковим забезпеченням є: принципи координації, спадкоємності, контекстності, діяльності, суб'єктності взаємодії студентів, динамічності.

Принцип координації передбачає створення умов для послідовних дій усіх суб'єктів освітнього процесу, що дозволяє встановити причини труднощів і уникнути їх при переході з одного рівня навчання на інший. Реалізація принципу координації передбачає ясність мети формування комунікативної компетенції студентів, послідовність і логічність кроків по дорозі до її досягнення.

Принцип спадкоємності передбачає змістовний взаємозв'язок рівнів підготовки фахівця, освоєння нових знань з опорою на попередні, вживання методик і технологій з розрахунку на способи діяльності студентів, що ускладнюються.

Принцип контекстності передбачає освоєння знань контексті майбутньої професійної діяльності, реалізується за рахунок організації всіляких видів практичної роботи студентів.

Принцип діяльності виявляється в комунікативній діяльності студента, яка у свою чергу є формою соціальної активності і спрямована на здійснення взаємодії людей. Суть цієї діяльності полягає в передачі соціально значимої інформації, обміні інформацією, організації взаємодії суб'єктів комунікації, сприйнятті один одного і встановленні на цій основі взаєморозуміння.

Принцип суб'єктності взаємодії студентів (майбутніх вчителів фізичної культури) виражається в усвідомленості і вибірковості, у готовності обирати мету, усвідомлювати відповідальність за її реалізацію, у прагненні до самореалізації в навчальній і професійній діяльності.

Принцип динамічності виражає зміну об'єкта в часі, його постійний рух, розвиток. У процесі формування комунікативної компетенції цей принцип реалізується в зміні вихідних станів, набутих нових особових якостей і способів діяльності. Він передбачає "нарощування" в студентів нових знань, умінь і навиків, перетворення вже сформованих понять і вистав у нову систему знань, умінь і навиків, зміну мотиваційної сфери особи відповідно до нового класу професійних завдань, збагачення засобів, форм і методів освітнього процесу.

До функцій підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності віднесено: розвивальну, формувальну, стимулюючу, акмеологічну, організаційну, інтеграційну.

Розвивальна функція сприяє проходженню студентів через ряд етапів навчання і формування професійних навичок.

Формувальна функція дозволяє майбутньому вчителю фізичної культури координувати процес формування знань умінь і навичок у процесі навчання.

Стимулююча функція забезпечує включення майбутнього вчителя фізичної культури до мотивованої активної діяльності по застосуванню професійних компетенцій в навчально-дослідницькій, практичній діяльності.

Акмеологічна функція сприяє розвитку професійно-особового потенціалу майбутнього вчителя фізичної культури, його духовно-етичних і професійно важливих якостей, пов'язаних із досягненням високого рівня професійної культури, професійно-особової зрілості фахівця.

Організаційна функція реалізується на базі умінь вибирати оптимальні способи організації вчителем фізичної культури своєї професійної діяльності.

Інтеграційна функція сприяє інтеграції обсягу досвіду і знання та формуванню розуміння предмета, який вивчається.

Виокремлені функції сприяють розвитку креативності майбутнього вчителя фізичної культури, що зумовлює їх широке застосування в освітній практиці.

Змістовий блок визначається формуванням підготовки студентів до професійної діяльності в процесі навчання блоку професійно орієнтованих дисциплін: "Рухливі і національні ігри з методикою викладання", "Рекреаційні ігри", "Рухливі та спортивні ігри в дошкільних закладах" та спецкурсу "Рухливі і національні ігри в системі формування педагогічної майстерності у ВНЗ". Цей блок включає систему знань, умінь та навичок і формує в процесі навчання досвід організації й керування проведенням рухливих і національних ігор, досвід творчого використання рухливих і національних ігор.

Технологічний блок відображає етапи, форми, методи і засоби підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності.

Технологія педагогічного супроводу становлення успішної професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності включає ряд етапів.

I етап (*інформаційний*) характеризується формуванням у майбутнього вчителя фізичної культури становлення інтересу до обраної професії; вибором ціннісних підстав професійної діяльності, професійного спілкування, усвідомлення себе як майбутнього професіонала. Ознайомлення з рухливими і національними іграми та опануванням необхідних рухових навичок та умінь.

Результатом I етапу є сформованість інтересу до професійної діяльності і самореалізації, позитивне ставлення до значимих аспектів майбутньої професійної діяльності і міжособової взаємодії в професії.

II етап (*пізнавальний*) передбачає формування соціально-професійної компетентності, яка спрямована на оволодіння системою функціональних знань, усвідомлених умінь, навичок і дій, у тому числі прийомами взаємодії і спілкування в процесі теоретичного і практичного навчання в ході вирішення навчально-професійних завдань (включення студентів у спільну діяльність з викладачем по проведенню рухливих і національних ігор з метою особового розвитку). На цьому етапі майбутній учитель фізичної культури виступає як суб'єкт цілісної професійної діяльності.

Результатом II етапу є сформованість пізнавального компонента цілісної професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури.

III етап (*операційно-діяльнісний*) вирішує завдання вдосконалення цілісної професійної діяльності майбутнього вчителя фізичної культури, формування готовності до самореалізації і варіативного вирішення професійних завдань, досягнення високого рівня соціально-професійної компетентності, через апробацію себе як професіонала в реальних професійних умовах в процесі педагогічної практики. Майбутній учитель фізичної культури на цьому етапі виступає як суб'єкт саморозвитку і самовдосконалення в професійній діяльності і діяльності професійного спілкування.

Результатом III етапу є готовність майбутнього вчителя до успішної самореалізації в професійній діяльності, вирішення типових і нетипових професійних завдань.

До педагогічних умов віднесено: корегування навчальних програм з дисциплін навчального плану підготовки майбутніх учителів фізичної культури з урахуванням особливостей використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності; цілеспрямоване стимулювання активності майбутніх учителів фізичної культури в процесі застосування традиційних та інтерактивних методів навчання; орієнтація майбутніх учителів фізичної культури на цінності професії, при проведенні практик з використанням рухливих і національних ігор.

Формами підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності є лекції, лабораторні та практичні заняття, самостійна та індивідуальна робота, ознайомча, виробнича і переддипломна практики.

До *методів* підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності нами віднесено: монологічний і діалогічний методи, метод демонстрації, інформаційно-розвивальний метод, методи проблемного викладу, евристичний (частково пошуковий), практичний, педагогічного спостереження, ділові ігри, ігрові ситуації, підготовка мультимедійних презентацій про використання рухливих і національних ігор в позаурочних та позашкільних формах роботи зі школярами, методи фізичного виховання (методи навчання руховим діям, методи виховання фізичних якостей, ігровий метод, змагальний метод).

Засобами підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності є: навчальні посібники, тестові завдання, фізичні вправи.

Аналітико-результативний блок передбачає проведення проміжних і контрольних аналітичних процедур і досліджень результативності заходів, що проводяться у процесі взаємодії суб'єктів освітнього процесу. Він включає структурні компоненти готовності, критерії, показники, рівні сформованості готовності та результат.

Результатом є готовність майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності.

Висновки. Таким чином, нами побудовано модель підготовки майбутніх учителів фізичної культури до використання рухливих і національних ігор у професійній діяльності, впровадження якої у навчально-виховний процес сприяло підвищенню ефективності підготовки майбутніх учителів фізичної культури у вищих навчальних закладах.

Використані джерела

1. Фендель Т.В. Организационно-педагогические условия компетентностного подхода в профессиональном становлении специалистов по физической культуре и спорту / Т.В. Фендель // Теория и практика физической культуры. – 2008. – № 12. – С. 60-63.
2. Сорочан В.В. Психология профессиональной деятельности / В.В. Сорочан. – М. : МИЭМП, 2005. – 70 с.
3. Cabral A. Jogos populares portugueses de jovens e adultos / A. Cabral. – Lisboa, 1998. – 268 p.
4. Coleman M. Play, game and sport : Their use and misuse. A development perspective / M. Coleman, P. Skeen // Childhood Education. – 1985. – Vol. 61. – № 3. – P. 192-198.
5. Friedmann A. Jogos Tradicionais / A. Friedmann. – Brasil, 2010. – P. 183.
6. Johnson E.B. Contextual Teaching and Learning / E.B. Johnson // Corwin Press, INC. A Sage Publications Company. Thousand Oaks. – California. – 2002. – 196 p.

Galchenko L.

**MODEL OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS
OF PHYSICAL EDUCATION
TO THE USE OF MOBILE AND NATIONAL GAMES
IN PROFESSIONAL ACTIVITIES**

The article analyzes the psychological and pedagogical literature and Internet information on current models of the formation of training future teachers of physical culture. Theoretically substantiated the model of training future teachers of physical training to the use of mobile and national games in professional activities and presented as a complex system that has targeted, theoretical and methodological, content, technological and analytical-efficient units.

The target block is defined by purpose and tasks (setting of targets, content, forms, methods and means of training future teachers of physical training to use mobile and national games in professional activities; intensification of students' gained experience on the use of mobile and national games in professional activities, clarification of the efficiency of students to acquire knowledge about the organization and holding of national and mobile games, formation of skills on the use of mobile and national games in sports and recreation activities with students).

Theoretical and methodological block is defined by methodological approaches (systemic, axiological, adaptive, personality-oriented, personality-active, context, competency), principles (of coordination, continuity, context, activity, subjectivity of students' interaction, dynamism) and functions (developmental, formative, simulative, archeological, organizational, international) of teaching future physical training teachers to use mobile and national games in professional activities.

Content block determined by future physical education teachers' mastery of knowledge and skills in the disciplines "Mobile and national games with the method of teaching" (I course), "Recreational games" (I course), "Mobile and sports games in preschool institutions" (V course) and in variable block discipline curriculum "Mobile and national games in the system of formation of pedagogical skills in high school" (V course).

Technological block displays steps, forms, methods and means of training future teachers of physical training to use mobile and national games in professional activities. Analytical and effective unit provides for intermediate and controlling analytical procedures and includes structural components of readiness, criteria and levels of preparedness and result. The result is the willingness of future physical training teachers to use mobile and national games in professional activities.

Key words: *model, physical education teacher, professional activity, mobile and national games.*

Стаття надійшла до редакції 09.09.2015 р.